

דף קי"א

"וכל בת יורשת נחלה ממשות" בת מקבלת נחלה מב' מטות מכאן שיורשת את אמה ושהבן קודם לבת לרשת את האם³¹⁴.

ומביאה הגמרא את מה ששנינו בברייתא על הכתוב: "וְכָל בַּת לַיָּשֶׁת נִחְלָה מִמִּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחַד מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו" "ולא תסב נחלה ממטה למטה"³¹⁵. ומשמע מכאן שבת אחת מקבלת נחלה משני מטות, ואיך בת יורשת שני מטות? אלא זו שאביה משבט אחד ואמה משבט אחר ומתו וירשתם. וכשנישאה אמה לאביה היו לאמה אחים שירשו את נחלת אביהם, שאין הסבת נחלה בשעת הנישואים. ואחר כך אחיה מתו ואביה מת וירשה אותו. וכשאביה ואמה מתו לא היה להם אלא בת הזאת שירשתם, ונמצאת יורשת נחלה של שני השבטים.

ובן יורש את אמו מק"ו וממקום בן שבאת קודם לבת

ואין לי אלא בת שיורשת את אמה, בן מנין שיורש את אמו³¹⁶? קל וחומר, ומה בת שהורע כחה בנכסי האב והבן קודם לה, יפה כחה בנכסי האם ויורשת את נכסי האם. בן שיפה כחו בנכסי האב אינו דין שיפה כחו בנכסי האם, וירש כמו הבת³¹⁷. ונלמד ממקום שבאת מה להלן בן קודם לבת אף כאן בן קודם לבת, שלא אומרים שהבן והבת שוים וירשו כאחד בנכסי האם. רבי יוסי ברבי יהודה ורבי אלעזר ברבי יוסי אמרו משום רבי זכריה בן הקצב, אחד הבן ואחד הבת שוין בנכסי האם. וטעמו הוא מפני שאומרים 'דיו לבא מן הדין להיות כנדון'.

"הלא תסגר שבעת ימים" ו"תסגר ד' ימים" ושואלת הגמרא האם התנא קמא לא דורש דיו לבא מן הדין להיות כנדון

הוא דאורייתא. שנאמר: "וְאֲבִיהָ יִרְק יִרְק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא תִפְלֹס שְׁבַעַת יָמִים תִּסְגֵּר שְׁבַעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" ו"תִּסְגֵּר מִרְגָּם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים". אם אביה ירק בפניה תסגר שבעה ימים וקל וחומר לשכינה, ולא אומרים שתסגר ארבעה עשר אלא תסגר שבעה ימים. שלא נחמיר על החמור יותר מבקל, הואיל ובא ללמוד מן הקל, אלא דיו ללמד שיהא כמלמד³¹⁸? עונה הגמרא, שהתנא דורש בכל מקום 'דיו'.

314 אומר ריב"ם שבשאר ירושות של נשים כגון בתו או אחותו פשוט שיורשת את אביה או אחיה כיון שאין הירושה נעקרת ממשפחת אב ופשוט שהזכרים והנקבות שוים בין לירש בין להוריש. מה לי זכרים ומה לי נקבות הם נכסי נשים יהיו הפקר ודוקא בן בנכסי האם צריך לימוד לפי שניסבת נחלה ממטה אביה ע"י הבן. תוס'.

315 כדי שלא תסוב נחלה ממטה למטה אחר אבל לא נהג אלא באותו הדור. ולקמן מפרשים כיון שיורשת שני מטות והיא נשאת למטה אביה הרי מכל מקום נוסבת נחלת האם למטה אחר. רשב"ם.

316 שיש לומר שהתורה הקפידה שהבן יירש את האב והבת תירש את האם. רשב"ם.

317 אבל עדיין לא למדנו שיקודם לבת וזה שאמר וממקום שבאת וממקום שהתחלת ללמוד דהיינו מנכסי האב חזור ולמד עוד מה להלן כו' ולקמן הקשה שנאמר דיו. רשב"ם.

318 ר"ת או שנקט י"ד משום שאמרו ג' שותפין יש באדם הקדוש ברוך הוא אביו ואמו ונותן בו הקב"ה כנגד שניהם. וק"ק שאין זה ק"ו שמן הדין יש להיות כנגד שניהן, ועוד שאמר בספרי בתוספתא קל וחומר למלך וכהן

וכאן לא אומרים 'דיר' מפני שהכתוב "ממטות" מקיש את מטה האם למטה האב, והבן שירש את אמו מקל וחומר קודם לבת אף בירושת מטה האם^{319 320}.

רב ניתאי רצה לעשות מעשה כר' רב ניתאי חשב להורות למעשה כרב זכריה בן זכריה ב"ה ורב טבלא עשה כדבריו הקצב, שהבן והבת יחלקו בשוה בנכסי האם. אמר לו שמואל כמי כזכריה?, אַפֶּס זכריה, בטלו דבריו שאין הלכה כמותו. רבי טבלא עשה מעשה כרבי זכריה בן הקצב, וכשרב נחמן שאל אותו מדוע עשה כן, אמר לו רבי טבלא שרב חנינא בר שלמיא אמר משם רב שהלכה כרבי זכריה בן הקצב. ואמר לו רב נחמן חזור בך ואם לא 'אוציא לך את רב חנינא בר שלמיא מאוניך', שאטיל עליך שמתא ורב חנינא בר שלמיא לא יסייע לך.

ר"נ ס' כרב ושמואל שאין הלכה רב הונא בר חייא סבר לעשות מעשה כרבי זכריה בן הקצב, אמר לו רב נחמן, מדוע אתה רוצה לעשות כן? אמר לו שרב הונא אמר בשם רב הלכה כרבי זכריה בן הקצב. אמר לו רב נחמן, האם אשלח לרב הונא ואבדוק אם אמר כן. ורב הונא בר חייא התבייש³²¹. ואמר לו עכשיו שרב הונא נפטר התרסת כנגדי³²². ורב נחמן סבר כרב ושמואל שאמרו שאין הלכה כרבי זכריה בן הקצב.

רבי ינאי אמר לר"י נשיאה שלומדים שבו קודם רבי ינאי הסתמך על כתפו של רבי שמלאי לבת בנכסי האם מהכתוב "ממטות"
ומשמשו ורבי יהודה נשיאה בא לפניהם.
ואמר המשמש של רבי ינאי לרבי ינאי, מי שבא לקראתנו הוא אדם חשוב, שלובש טלית נאה, של תלמידי חכמים³²³. וכשרבי יהודה נשיאה בא אליהם רבי ינאי משש את בגדו. אמר לו בגד זה שיעורו כשק, הוא בגד עבה וגרוע ושיעורו לקבל טומאה ד' טפחים על ד' טפחים כשק³²⁴. כמו ששנינו במסכת שבת ובמסכת סוכה השק ד' על ד', הבגד ג' על ג'. ורבי יהודה נשיאה שאל את רבי ינאי מנין לבן שקודם לבת בנכסי האם?. ואמר לו רבי ינאי בן קודם לבת מהכתוב "ממטות" מקיש מטה האם למטה האב מה מטה האב בן קודם לבת, אף מטה האם בן קודם לבת. שאלו, אם כן נלמד שכמו שבכור נוטל פי שנים במטה האב, אף מטה האם בכור נוטל פי שנים?

י"ד פירוש משה רבינו שהיה מלך וכהן גדול ששימש שבעת ימי המילואים. ור"ח כהן מפרש ק"ו לשכינה יותר מעט מז' וכיון שהוציא מז' של הסגר העמידו על שני הסגרות וכן משמע באבות. תוס'.
319 והוקשו המטות בתיבה אחת שלא כתב שני מטות. רשב"ם.

320 רשב"א הק' מדוע צריך את ההיקש של מטות נלמד ממה שלומדים לקמן שבני אבות קודמים לבנות אחות לירש בנכסי אחי האם ובנכסי אבי האם. ואומר רשב"א שגם בן בנכסי האם הוא ירושה ראשונה הבאה מכח האם. ור"י אומר שאע"ג שלומדים לקמן שבן קודם לבת בנכסי אבי האם ההוא משום שבא מכח אבי אמו, ולא שמענו מכאן שקודם בנכסי האם עצמם. ורשב"א הק' על כך. תוס'.

321 מפני שחשש שמא רב הונא חזר בו, או שלא היה סומך בשמועתו: רשב"ם. ר' גרשם מפרש שר"ה ב"ח לא אמר את הדבר משמו של ר"ה אלא כדי לקיים את דבריו.

322 ולא היית חוזר בך. רשב"ם.

323 או נאה ממש כמו שמוכח לקמן שאמר דין שיעוריה כשק. רשב"ם.

324 מטלניות בפרק לא יחפור שיעורן בג' על ג' מפני ששם לא העמיד כעין שק אלא לענין שאינם ראויים לקנח הדם אבל בגד זה הוא קשה יותר מדאי. תוס'

אמר רבי ינאי למשמשו משוך אותי ואלך, זה אינו רוצה ללמוד³²⁵.

אביי א' בכור אינו נוטל פי שנים בנכסי האם שואלת הגמרא, ומה באמת הטעם מהכתוב "בכל אשר ימצא לו" ולא לה

שהבכור אינו נוטל פי שנים בירושת האם? אביי אמר, לומדים מהכתוב: "לָתֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם" לו ולא לה. שואלת הגמרא, אולי

הבכור אינו נוטל פי שנים בירושת האם כשאמו נישאה לאביו כשהיא אלמנה עם

ילדים, מפני שהוא ראשית אוננו של אביו ולא ראשית אונה של אמו. אבל אם אמו

נשאה לאביו כשהיא בתולה, הוא ראשית אוננו ואונה ויטול פי שנים בנכסי האם?

רב נחמן בר יצחק אמר מהכתוב רב נחמן בר יצחק אמר, לומדים שהבכור אינו

ראשית אוננו ולא אונה נוטל פי שנים בירושת האם מהכתוב "כי הוא

ראשית אוננו ולא אונה. שואלת הגמרא, והרי לומדים מהכתוב "כי הוא ראשית

אוננו" לבא אחר נפלים שהוא בכור לנחלה, אפילו שאינו בכור לכהן מפני שאינו

פטר רחם, מפני שהוא בא אחר נפל שאין לבו דווה עליו, והוא הראשון שלבו דווה

עליו? עונה הגמרא, שאם כן היה צריך להיות לכתוב "כי הוא ראשית און" וכיון

שנכתב "אוננו" נלמד את שני הדברים.

"לו משפט הבכורה" לאיש ולא שואלת הגמרא, ועדיין אולי הבכור אינו נוטל פי

שנים בירושת האם כשאביו נישא לאמו כשהוא לאשה

אלמן עם ילדים, מפני שהוא ראשית אונה של אמו ולא ראשית אוננו של אביו.

אבל אם אביו נישא לאמו כשהיה בחור, הוא ראשית אוננו ואונה ויטול פי שנים

בנכסי האם³²⁶? אלא אמר רבא, לומדים שהבכור לא נוטל פי שנים בירושת האם

מהכתוב: "לו משפט הבכורה" לאיש ולא משפט הבכורה לאשה.

האיש יורש את אשתו אביי א' נתתם את נחלתו לקרוב קודם שארו יורש אותה

למדנו במשנה שהאיש יורש את אשתו³²⁷. ומבררת הגמרא מנין שהאיש נוחל את

אשתו ולא מנחיל? ומביאה הגמרא את מה ששנינו על הכתוב: "וְיָנַחְתָּ אֶת נַחֲלָתוֹ

לְשָׂאָרוֹ" "וְיָרְשׁ", שארו זו אשתו³²⁸ מכאן שהבעל יורש את אשתו. ולא אומרים

שאף היא תירשנו כמו שמשמע מהפשט של הכתוב, מפני שהכתוב אומר "וְיָרְשׁ

אֶתָּה" הוא יורש אותה ואין היא יורשת אותו³²⁹. שואלת הגמרא, הלא מהכתוב

325 אלא להקשות דברים שאינם צריכים מפני שהוא דבר קל לתרץ. רשב"ם

326 מיגו שלוקח פי שנים בשלו לוקח פי שנים בשלה שהוא בכור לנחלה בין לאב בין לאם. שאין להעמיד את המיעוט של אוננו ולא אונה אלא במה שדומה למעט יותר כגון כשאין ראשית און משני צדדים. רשב"ם

327 והאיש יורש את אשתו אפילו כשיש בן, שהרי הבעל אינו קרוב לה כשאר קרובים שלה שקרובים לה ממשפחתה ואפילו הכי אומרים שהוא יורש את אשתו ולכן ודאי א' שהבעל יורש לקדם כל קרובים שלה הוא ולא הם. רשב"ם.

328 ככתוב והיו לבשר אחד. והוא מילתא באנפי נפשה ומה שכתוב הקרוב אליו היא מסקנת הכתוב ואם אין אחים לאביו. רשב"ם.

329 שהיה יכול להכתב "וירש" בלא "אותה" והיינו יודעים שהוא יורשה והיא יורשתו. והתורה כתבה "אותה" למעט שהיא לא תירשנו לגלות על תחילת הכתוב "ונתתם את נחלתו לשארו" שצריך לפרשו שבעל יורשה. רשב"ם.

ונתתם את נחלתו לשארו משמע שהאשה יורשת את בעלה³³⁰? אמר אביי, יש לפרש כך את הכתוב נתתם את נחלתו לקרוב אליו, הקרוב קרוב קודם. דבר אחר שארו וירש אותה, שאשתו ירשנה בעלה.

רבא א' גורעים ומוסיפים ודורשים ואמר רבא, האם אפשר לחתוך את הכתוב בסכין חדה, ולסרס את המילים ולהפוך את סדרן? אלא אמר רבא, הכתוב אומר ונתתם את נחלת שארו לו. מפני שרבא סבר שגורעים ומוסיפים ודורשים. ויש לגרוע את האות וי"ו מנחלתו והאות למ"ד מלשארו. ומוסיפים את שתי אותיות למלה אחת, לו. ודורשים כך, ונתתם את נחלת שארו לו³³¹, תתנוה לזה האיש שתהיה נחלתו. נחלת האשה תתנו לבעל.

רע"א "וירש אותה" רי"א "וכל בת ותנא דבי רבי ישמעאל, לומד שהבעל יורש את יורשת וכו'" בהסבת הבעל
אשתו ממקום אחר. ששנינו בברייתא, וירש אותה מלמד שהבעל יורש את אשתו דברי רבי עקיבא. רבי ישמעאל אומר, אינו צריך³³², הרי הוא אומר: "וְכָל בַּת יְרֵשֶׁת נַחֲלָה מִמֵּטוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מִטָּה אֲבִיָּה תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלַת אֲבֹתָיו" מכאן שהכתוב הקפיד שבת יורשת נחלה לא תנשא למטה אחר אלא לאחד ממשפחת מטה אביה, כדי שלא תעבור הנחלה לשבט של בעלה, ומכאן שהבעל יורש את אשתו. וכן מביאה הברייתא ראייה לכך שאלעזר בן אהרן נקבר בגבעת פנחס בנו ולא הייתה של אלעזר, וכן מצינו שליאיר בן שגוב היו ערים בארץ הגלעד שלא היו של שגוב³³³, אלא שהם ירשו אותם מנשותיהם.

330 משמע מיעוט שלא כתוב וירשה וממה שכתוב "אותה" משמע מיעוט שאין היא יורשת אותו, ועוד שוירש אותה מיותר לגמרי. שמשארו לומדים את שני הדברים. שכיון שהיא יורשת אותו מטעם שהיא שארו גם היא יירשנה מטעם שארו. אבל קשה למה צריך כלל מיעוט דמדקפיד בסיבת הבעל ולא קפיד בסיבת האשה משמע דאינה יורשת אותו: תוס'.

331 ולאו דוקא שרבא מגרע ומוסיף שאם כן גם לרבא היא סכין חדה. אלא מפרשים את פשט הכתוב כאילו גורעין ומוסיפין ודורשין, וכך משמע תתנוה לזה האיש שתהיה נחלתו. על מי מצוה אני ונתתם את הירושה להיות נחלתו לשארו, לאותו האיש שאשה זאת שארו כלומר נחלת האשה תתנו לבעל. או שנאמר שאינו נחשב פיסוק הכתובים אלא בהקדמת תיבות שלימות אבל בשינוי אותיות אין פיסוקי קראי וכמו שכתוב ונתתם את נחלת שארו לו וירש אותה. אהני לו שוירש את אשתו ואהני אותה למעט אשה שאינה יורשת לבעלה. וממילא נשמע שצריך לגרוע ולהוסיף. רשב"ם.

332 שאינו סובר שאומרים גורעין ומוסיפין ודורשין, ומעמיד בשארו זה האב כמו שאמרו בתח' הפרק. רשב"ם.

333 רשב"א הקשה אם הארץ נתחלקה לבאי הארץ מדוע לא היה ליאיר שלא היה לשגוב. תוס'.